

II. MAHMUD DÖNEMİNDE MUDURNU'DA FİYAT HAREKETLERİ VE KENTİN GENEL GİDERLERİ

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin SARI*

Osmanlı İmparatorluğu'nun erken dönemlerinde Türk idaresine giren Mudurnu, devletin gelişim çizgisine paralellik arz eden bir gelişme göstermiştir. Tarihi İpek Yolu bağlantısıyla birlikte İstanbul-Ankara yolu üzerinde olması Mudurnu'yu orta ölçekli bir belde konumuna getirmiştir. Bugünkü Kırbaşık ve Seben ilçelerinin coğrafi mekanları hariç, Mudurnu'nun nüfusu 1574 yılında yapılan tahrirlere göre 22000 civarındadır⁽¹⁾. İncelediğimiz dönemde Kırbaşık ve Seben bölgelerini de içini alan Mudurnu kazasının nüfusu 10000 kişiye gerilemiştir⁽²⁾. Çalışmamızın sınırlarını belirleyen II. Mahmud Dönemi (1808-1839) devletin yeniden yapılandığı, radikal çözümlerin gündeme gelip gerçekleştirildiği bir zaman kesitine rastlaması, bazı değerlerin içiçe geçmesine dolayısıyla görüntülerin fuleli yansımasına neden olmuştur.

Bilindiği gibi ekonomi, insanoglunun temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için giriştiği faaliyetlerin tümünü ifade eden bir kavramdır. Her siyasi yapının olduğu gibi, Osmanlı Devleti'nin de gücünü ayakta tutan, atımlarına, girişimlerine kaynak yaratan ve şartlara göre kendini ayarlayabilen bir ekonomik sistemi elbette mevcuttu. İktisat tarihçilerinin bütünü üzerinde yeteri kadar inceleme yapmadıkları bu sistemin, Türk toplumunun tarihi gelişimine ve onun dinamiklerine uygun bir evrim geçirdiği muhakkaktır. Sistem Osmanlı toplumunu zaman içersinde lonca disiplini ve ahilik gelenekleri ile yoğurmuş ve geliştirdiği mekanizmalarla kendi kendine yeten bir yapıya kavuşturmuştur. Bu durum klasik Osmanlı kurumlarının yozlaşmasına, bir başka deyişle, büyük coğrafya keşiflerinin Akdeniz havzasının ticaret dengelerini bozuncaya kadar devam etmiştir. Devlet ricali bu dengelerin Osmanlı çıkarları doğrultusunda yeniden gelişip şekillenmesi için gayret sarfetmiş ise de, bunda pek başarılı olama-

* Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

(1) Defter-i Mufassal Liva-i Bolu, Cilt II, D. 19, ss. 147-160.

(2) Hüseyin Sarı, Şer'îye Sicillerinde Mudurnu, 1808-1839, Basılmamış Doktora Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994, Syf. 27.

mıştır. Bundan dolayıdır ki döneminin süper devletlerinden olan Osmanlı akçesi, sadece kuruluş döneminde bir asır kadar değerini koruyabilmiştir. Burada dikkati çeken bir başka husus da, Osmanlı parasının ne evvelki İslam İmparatorlukları, ne de Bizans gibi bir pilot paraya sahip olamamasıdır. Oysa, bir Venedik Cumhuriyet Dükası, Osmanlı İmparatorluğu içinde bile bir pilot para, yani zamanın Dolar'ı olma konumunu korumuştur⁽³⁾.

Ekonominin onlarca yıl süren olumsuz gelişmeleri ile bunun sosyal bünye üzerindeki etkileri, ülkenin her yerinde olduğu gibi, Mudurnu'da da kendini hissettiriyordu. İstanbul-Ankara ile İstanbul-Kayseri yolu üzerinde ve İmparatorluğun içinde ayrıcalıklı bir kazası olmasına rağmen, bugüne kadar Mudurnu ile ilgili Osmanlı dönemine yönelik yapılmış derli toplu bir araştırma elde mevcut değildir. Biz de incelediğimiz dönemin ekonomik faaliyetlerini şer'iyye sicillerine dayandırarak derlemeye çalıştık. Orman örtüsünün hakim olduğu bir coğrafi mekanda kurulmuş olan Mudurnu, Batı Karadeniz'den, Batı Anadolu'ya geçişin bütün özelliklerini taşır. Bölgede, orman ürünleri yaşamı biçimlendiren unsurların başında gelir. Hatta Evliya Çelebi suyu soğuk tutan bardak/boduç/su fiçisinin en güzellerinin Mudurnu'da üretildiğini yazar. Evliya Çelebi'ye göre Hindistan'da dahi meşhur olan bu bardaklar, kadınların kabul ettiği en makbul hediyeler arasında başı çekermiş. Günümüzde hâlâ kullanılan, "eski çamlar bardak oldu" sözünün menşei bilemiyoruz ama Çelebi'ye göre iki kulplu en iyi bardakların Mudurnu'da üretildiği bir gerçektir⁽⁴⁾.

Koyun, keçi ve büyükbaş hayvan olarak da sığır ve manda bölgenin yaşamında her zaman etkin olmuş. Ulaşım aracı olarak da at, katır ve merkep kullanılmıştır. Ayrıca Mudurnu "Matbah-ı amire"nin (Saray mutfağı) tavuk ihtiyacını karşılayan, "tavukçu kazaları"ndan biridir⁽⁵⁾.

İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan yol üzerinde olması, Mudurnu'yu tüccarın ve özellikle devlet ricalinin sıkça konakladığı bir belde haline getirmiştir. Bu konaklama geleneği Mudurnu'da aristokrat bir zümre ile ilginçliğini hâlâ koruyan konakların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yine Mudurnu insanının yüzyılların gerisinden getirdiği estetik duyguların ve güzelliklerin somut görüntüsü olan "iğne oya"larının da bölgede ayrıcalıklı bir yeri mevcut olup; bu göz nuru, el emeği iğne ve ürünlerinin ihracatı da zaman zaman sözkonusu olmuştur. Buğday, pirinç, arpa, fiğ, yulaf, burçak gibi tarım ürünlerinin de ekonomik faaliyetler içinde önemli bir yeri vardır. Bağcılık başta olmak üzere meyve ve arıcılık da bölgenin ekonomik faaliyetleri içerisinde yer alır.

(3) Halil Sahillioğlu, Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketlerinin Yeri, Syf. 21 ODTÜ Türkiye İktisat Dergisi, Türkiye Üzerine Araştırmalar-1978, - Özel Sayı, ss. 1-38.

(4) Evliya Çelebi, a.g.e. C. III, sh. 257-258.

(5) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 301 Vr. 86/b.

Genelde bir kentte han sayısı, o kentin ticari önemini göstermesi için bir ölçüdür⁽⁶⁾. Aynı şekilde pazarların herhangi bir ürünün adıyla kurulması da, o ürünün bölgede çok miktarda yetiştiğinin işareti olarak düşünülebilir. Bu anlamda Mudurnu'da 2 han ve 1 de pirinç pazarı mevcuttur. Bunlardan Yağlılıhan Mudurnu'nun içerisinde, Dibekhan'da Mudurnu'ya 5 km. mesafede Göynük-Taraklı-Geyve yol ayrımı üzerindedir. Göynük, Osmanlı kültür haritasında küçük çaplı dokuma merkezlerinden birisidir. Aynı şekilde Bolu da, Osmanlı ekonomisi içinde yine küçük çaplı dokuma merkezlerinden biri olarak karşımıza çıkar⁽⁷⁾. Mudurnu'da da işletme düzeyinde olmasa da dokuma ve boya işlerinin ev bazında yapıldığını gösteren işaretler vardır⁽⁸⁾. Örneğin dokumacılıkta kullanılan bir "eğirmi takımı"nın bedeli 15 guruştur⁽⁹⁾. Bu alandaki çalışmaları kadınlar evlerinde günümüze kadar sürdürmüş ve şalvar için kaba kumaşlar dokumuşlardır. Kirman, katlanabilir çıkırık ve iğ, ev ekonomisi düzeyindeki işletmelerin temel araç ve gereçleri olarak bugün hâlâ âtil da olsa, Mudurnu'da bulunmaktadır. İğ, özellikle kuşak dokumalarında kullanılan bir araçtır. Uçkur (bel kuşağı), yağlık, hırka ve benzeri işler yapan yaşlı ustalar Mudurnu'da yaşamlarını edilgen bir biçimde sürdürmektedir. Şalvar türünün en makbul olanı elifi şalvardır ki; bu şalvarın özelliği iki tarafının da giyilir olmasıdır. Hırka, kadın ve erkeğin giydiği ve diz üstüne kadar inen bir giysi olup, fiyatı 8 guruş civarındadır⁽¹⁰⁾. Aynı şekilde varlıklarını günümüze kadar sürdüren tabakhaneler, deri işletmeciliğinin geçmişten günümüze uzanan kanıtlarıdır. Nitekim XIX. yüzyılda Mudurnu, deri işletmeciliği alanında başka ülkelere ihraç edilebilecek kalitede üretim gerçekleştiren beldelerden biri konumundadır⁽¹¹⁾.

Yukarıda da vurguladığımız gibi bölgenin orman açısından zengin olması, imparatorluğun değişik bölgelerindeki kalelerin inşası ve tamiratı ile birlikte özellikle "Tersane-i Amire"nin ihtiyacı olan keresteyi teminde, Mudurnu'nun önemli bir yeri vardır. İncelediğimiz dönemde ön plana çıkan bir başka özellik de, bölge insanına değişik adlar altında sıkça vergi salınması, paranın değer yitirdiği oranda fiyatların arttığı bunun da halkın huzurunu kaçırdığıdır.

II. Mahmut Dönemi'nde fiyatlardaki artışlar hızlı ve süreklidir. XIX. Yüzyılın başında buğdayın kilesi 5 guruş 8 para, arpa 5 guruş iken⁽¹²⁾, sonlarına doğru buğdayın kilesi 62, arpanınki ise 45 guruşa yükselmiş; pazar alışverişlerinde akçenin yerini guruş, okkanın yerini de kıyye almış-

(6) Suraiya Faroqhi, Osmanlılarda Kentler ve Kentliler, Vr. 35

(7) Fadoxhi, a.g.e., Syf. 190

(8) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 395 Vr. 103/a

(9) Mudurnu Şr. Sc. Dr. 1468 B. 148 Vr. 43/a

(10) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 148 Vr. 43/a

(11) Mudurnu Şr. sc. D. 1468 B. 272 Vr. 71/b

(12) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 7 Vr. 2/b

tır⁽¹³⁾. Aslında fiyatların böylesine tırmanması doğaldır. Zira bu dönemde dolaşımdaki altın sikkelerin biçim ve isimleri 35 kez, gümüş sikkelerin biçim ve isimleri ise 37 kez değiştirilmişti. Sikkelerin değerli maden içeriğinin sık sık düşürülmesi sonucunda, 1814'te 23 Osmanlı kuruşu bir İngiliz sterliniyle eşit değerdeyken, 1839'a gelindiğinde bir sterlin 104 kuruş ediyordu⁽¹⁴⁾. Ekonominin kötüye gitmesi, incelediğimiz dönemde devleti son derece radikal tedbirler almaya icbar etti. Bunlar içerisinde belki de en radikali, kadınların süs eşyaları ile kılıç ve muhafazası dışındaki altın ve gümüşten yapılmış her türden eşyanın kullanılmasının yasaklanmasıdır. Bu yasak devlet ricali başta olmak üzere herkese konmuş, hatta konmakla kalmayıp, bedeli hazine-i amireden ödenmek üzere toplatılması ve tertip edilecek defter ile birlikte Der-Sa'adet'e gönderilmesi fermân edilmiştir. Adı geçen konu ile ilgili fermânın meşruiyeti de Şeyhü'l-İslâm'dan alınan bir kıt'a fetva-i şerife dayandırılmış ve bu tip eşyaların kullanılmasının dinen de caiz olmadığı ayrıca belirtilmiştir⁽¹⁵⁾. Daha sonra gelen bir fermanla, hangi altının ne kadar fiyata satın alınacağı da tespit edilmiştir. Buna göre, Sultan Mustafa altınlarının beher dirhemi 7,5, atika-ı adli altının beher adedi 17, cedid-i adli altının beher tanesi 15 guruş 10 para ve rubisinin bir dirhemi 30 buçuk ve hayriye altının adedi 20 guruş 10 para olacaktır. Direkli riyalin tanesi 20, kuruşunun tanesi ise 10,5 guruşdur. Bunların bölgelere gönderilmiş olan mübayaacılar tarafından satın alınacağından bahisle, başka hiç kimseye satılmayacağı da fermanla ayrıca sıkı sıkı tenbih edilmiştir⁽¹⁶⁾. 1801-1840 yılları arasında dolaşımda bulunan altın çeşitleri ve bunların guruş olarak değerleri şöyledir.

Yıl	İst. Zer-i Mah.	Mısır Zer-i Mah.	Fındık	Macar	Yaldız
1801	5	4	7	7	7.50
1805	5.50	-	8	8	8.50
1808	6.50	5.50	-	9.50	10
1811	7.50	6.50	10	11.50	12
1812	7.50	6.50	10	11.50	12
1814	8	7	10.50	12.50	13
1825	8	7	11	-	-
1826	15.50	12	11	19	19
1833	24.82	20.12	32	42	42
1834	33	-	-	44.50	44.50
1843	34.62	32.37	37.62	46.25	47
%	592.40	709.25	437.42	560.71	526.66

(13) Mudurnu Şr. Sc. D. 1470 B. 32 Vr. 15/b

(14) Şevket Pamuk, Türkiye İktisat Tarihi, İstanbul-1987, Syf. 206

(15) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 332 Vr. 99/a

(16) Mudurnu Şr. Sc. 1469 B. 204 Vr. 62/a

Altın, iktisadi hayatın temel taşlarından biridir. Onun değer kaybetmesi, iğneden ipliğe her şeyin pahalalanması demektir. Bu durum aynı zamanda devlet bütçesinin sürekli açık vermesinin de ifadesiydi ki, bunun adı günümüzün moda deyimiyse enflasyondur. Enflasyon ise, maddi ve manevi değerlerin erozyonu, istikrarsızlığın kaynağı ve devlet otoritesinin zaafa uğraması demektir. Nitekim Osmanlı'da da öyle oldu. Devletin gelekselleşmiş köklü kurumlarından bazıları bozularak, yerlerini yenilerine terk etmek zorunda kaldılar. Devletin boşluğunu zamanla yerel otoriteler doldurmaya başladı. Âyân, mütesellim v.b. unsurlar toplum hayatına girerken, değişen şartlar zengini daha zengin, fakiri de daha fakir yaptı. Örneğin Mudurnulu Abdurrahim Efendi'nin nakit olarak ayrıca 75.281.000 guruş tutan terekesinde 20 adet başlık ile 10 adet yıldız altın mevcuttur⁽¹⁷⁾. Yine Mudurnu'nun Cami-i Cedid Mahallesi'nden İmam el-Hac Mehmed Efendi'nin terekesinden çıkan sonuçta bu yaklaşımımızı doğrular niteliktedir. Adı geçen kişinin değişik yerleşim birimlerinde oturan yetmiş kişiye verdiği borcun tutarı, 10938,5 guruştur⁽¹⁸⁾. Bu tarihte Mudurnu'da devletin bir baş koyuna verdiği rayiç 5 guruştur. Bir baş koyun fiyatını baz alır ve bu meblağı günümüz birim fiyatlarına çevirirsek, Mehmed Efendi'nin piyasaya verdiği borç paranın tutarı yaklaşık 4 milyar civarındadır. Kaldı ki; sözü edilen para, merhumun terekesinde yer alan mal varlığının sadece küçük bir miktarıdır. Ayrıca, Papas Karyesi'nde 150 guruş değerinde bir adet menzilhane, Piriç Pazarı'nda 600 guruş değerinde depo, Yağlılıhan'da 200 guruş değerinde bir adet dükkan ve üzerinde nakit 630 guruşu parası vardır. Müteveffanın tereke tutarı toplam 15027 guruştur⁽¹⁹⁾. Mehmet Efendi'nin mesleğinin imamlık olduğunu düşünersek dinsel tandanslı bu kişilerin sosyal statülerinin hangi boyutta olduğunu kestirmek zor değildir.

Fiyat artışları ile ilgili gelişmeleri narh defterlerinde de görmek mümkündür. Bunlardan dört adetini örnek olarak sunuyoruz.

Örnek I⁽²⁰⁾

Cümle vücuh-u âyân ve ahali marifetiyle Mudurnu esnafına verilen şerh beyan olunur. Fî 11 Cemaziye'l-evvel 1230/20 Mayıs 1814-1815

Malin Cinsi	Miktarı/Kıyye*	Tutarı/Para
Nan-ı Aziz (ekmek)	1	6 para
Semiz	-	10 para

(17) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 198 Vr. 55/a

(18) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 98 Vr. 28/b

(19) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 198 Vr. 55/a

(20) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 405 Vr. 104/a

* Kıyye, Ağırılık ölçüsü birimi olup 1280 grama eşittir.

Erkek keçi	1	24 para
Keçi lahm	1	20 guruş**
Sığır lahm	1	12 para
Pirinç	1	24 para
Revgan-ı Sade	1	110 para
Revgan-ı Şirgan	1	64 para
Revgan-ı Zeyl (kuyruk yağı)	1	86 para
Kuru üzüm	1	20 para
Razakı üzümü	1	28 para
Tuz kaya	1	6 para
Mum	1	80 para

Örnek II⁽²¹⁾

11 Şevval 1235/Mart 1819-1820

Mahın Cinsi	Miktarı/Kıyye	Tutarı/Para
İçyağ	1	-
Şem-i revgan (mum yağı)	1	78
Sade mum	1	94
Lahm-ı ganem (koyun eti)	1	24
Lahm-ı bakar (sığır eti)	1	12
Kuyruk (kuyruk yağı)	1	70
Ciğer	1 (takım)	15
(Sade yağ, revgân-ı sade	1	110
Revgan-ı şirgan	1	106
Zeytinyağ	1	106
Sade pekmez	1	22-24
Pirinç	1	24
Bal	1	110
Üzüm	1	24
Kestane	1	14
Soğan	1	5
Şalğam	1	3
Lahm-ı ganem (koyun eti)	1	28
Nan-ı aziz (ekmek	1	9
Dürüm	1	46

** 20 guruşu katibin hatası olarak değerlendiriyoruz.

(21) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 179 Vr. 52/a

Örnek III⁽²²⁾

1246/1830-1831 yılında ise bazı ürünlerin fiyatları şöyledir.

Malın Cinsi	Miktarı/Kıyye	Tutarı/Para
Lokum-u amber	1	18
Sade mum	1	128
Şem-i revgan	1	138
Asel (Bal)	1	110
Tuz	1	14
Tahin helva	1 (müd)*	96 guruştur.

Örnek IV⁽²³⁾

1246/1830-1831 yılının ruz-i huzır ibtidasında (başında) kasap esnafına verilen narhlar da şöyledir;

Malın Cinsi	Miktarı/Kıyye	Tutarı/Para
Mahmi kuzu	1	50
Mahmi koyun ve erkek	1	44
Davar ve koyun	1	36
Mahmi sığır	1	18
İç yağı	1	115
Mum	1	148
Piryan-ı nân	1	72
Nân-ı aziz	70 dirhem	3
Nân-ı aziz	40 dirhem	2
Simid	46 dirhem	2

Görüldüğü gibi, onbeş yıl içerisinde sade mumun kıyyesi 80 paradan 128 paraya, ekmeğin kıyyesi 6 paradan 64 paraya, sığır etinin kıyyesi 12 paradan 18 paraya, tereyağının fiyatı da 110 paradan 139 paraya yükselmiştir. Bazı fiyatlar da yıllara serildiğinde istikrarsızlık arz etmektedir. Örneğin 1237/1821-1822 yılında bal, bir yıl öncesine göre 10 para ucuzlayarak 100, nân-ı aziz 9 paradan 7 paraya inmiştir⁽²⁴⁾.

Mudurnu'da bazı işlerin fiyatları mevsimlik olarak düzenlenmektedir. Örneğin 1236/1820-1821 Şaban/Ağustos ayının 21'inde Lahm-ı

(22) Mudurnu Şr. Sc. D. 32 Vr. 8/b

* Müd. ağırlık ölçülerinden birinin adıdır. Batman gibi ağırlıkları her yerde bir değildir. Örneğin Kütahya'da 1 müd 20, Diyarbakır'da 16, Siverek'te ise 8 İstanbul kile'sidir. Mudurnu'da ne kadar olduğunu tesbit edemedik.

(23) Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 B. 52 Vr. 15/a

(24) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 284 Vr. 79/a

ganem'in 1 kıyyesine 28 para fiyat verilmiş, ancak, bu fiyat gün dönümünde 21 paraya indirilmiştir⁽²⁵⁾. Yine aynı narh defterinde nan-ı aziz'in 1 kıyyesine 10 para, 70 dirhemine 2 para, 35 dirhemine de 1 para fiyat verilmiştir.

Kazada bütün satışları için kullanılan birim kıyyedir. Aslen Bolu'nun Üskübü Kazası'ndan olup, Mudurnu'da bakkallık yapan Hacı Mehmed'in terekesinin tesbitinde yer alan "*Duhân-i Üskübü; denk 18, kıyye 708, Fî 65, tutarı 1150 guruş*" şeklindeki hüccetten anladığımıza göre bir denk, yaklaşık 39, 33 kıyye gelmekte ve tütünün dengi 65 kıyyesi ise 1,62 guruşa tekabül etmektedir⁽²⁶⁾.

Tereke Defterlerinde Mudurnu'da bulunan hayvanların ve üretilen hububatların fiyatları ile ilgili bilgiler de vardır. Örneğin Mudurnu sakinlerinden Hacı Mehmed Efendi'nin terekesinde yer alan hayvan ve hububatın fiyatları şöyledir⁽²⁷⁾;

Bir baş beygir	130,
Merkep	50,
Keçi	8,
Tosun/dana	20,
Düğe	20,
Kara sığır ineği	23 guruştur.
Hinta'nın (buğday kilesi)	12,
Şa'ir (arpa)	6,
Kaplıca	6,
Fiğ	7,5 guruştur

Bu dönemde bir baş katıra verilen rayiç de 15 guruştur⁽²⁸⁾.

1229/1813-1814 yıllarında, buğdayın kilesi 6 guruş 8 paradır. Burada dikkat çeken bir husus hububat fiyatlarının, özellikle küçükbaş hayvanların fiyatları ile mukayese edildiğinde son derece değerli olmasıdır⁽²⁹⁾. Onbeş yılda buğdayın fiyatı %100'ün üstünde artmıştır. bu artış, XIX. yüzyılın ikinci yarısında muhasebe defterlerinde yer alan bilgilere göre çok daha fazla olacak ve 1256/1840-1841 yılında;

Buğday	62,
Arpa	50,
Kaplıca (hayvan yemi)	20,

(25) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 198 Vr. 54/b

(26) Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 B. 52 Vr. 15/a

(27) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 98 Vr. 28/b

(28) Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 B. 85 Vr. 27/b

(29) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 12 Vr. 2/a

Yulaf	30,
Erzen (çavdar)	15,
Darı (darı, mısır)	15,
Burçak	50,
Fiğ	25 guruşa yükselecektir ⁽³⁰⁾ .

Bu ürünlerden bazılarının yıllara göre fiyat artışları şöyle seyretmiştir;

Ürünün Adı	Yıl 1814	Yıl 1830	Yıl 1840	Artış %
Buğday	6.8 para	12 guruş	62 guruş	%600
Arpa	5 guruş	6 guruş	50 guruş	%500
Kapluca	-	6 guruş	20 guruş	%300
Fiğ	-	7,5 guruş	25 guruş	%305
Yulaf	-	8 guruş	30 guruş	%380

Fiyatların bu denli artması olağanüstü şartlardan olmalıdır. Zira, 1822 yılında Diyarbakır'da buğdayın kilesi 21, arpanın kilesi 12 guruş iken 1846 yılında meydana gelen kuraklık yüzünden buğday 130, arpa 100 guruşa kadar yükselmiştir⁽³¹⁾.

Beygir, Mudurnu'dan pirim yapan bir hayvandır. Bir başka tereke tespitinde de bir baş beygire 200 guruş, bir çebişe (1 yaşındaki erkek keçi) de 4,5 guruş değer biçilmiştir. Atın değerini, çok yönlü kullanılması yanında, arazi şartlarına uyan bir ulaşım aracı olması da artırmaktadır. Bu terekeden ortaya çıkan bir başka gerçek de 7 kütük (kovan) arının mevcudiyetine biçilen 37,5 guruş değer taşımasıdır⁽³²⁾. 1840 yılı itibariyle Kaygana Mahallesi sakinlerinden Ahmed Oğlu Salih, Hulisi Bey'in terekesindeki bilgilerden anladığımız kadarıyla kıvırcık tabir edilen atın, tayı ile beraber fiyatı 500 guruştur⁽³³⁾. Terekede yer alan diğer hayvanların fiyatları da şöyle tesbit edilmiştir⁽³⁴⁾;

Davar	15 guruş
Manda ineği	200 guruş
Malak (3 yaşında)	500 guruş
Karasığır ineği	150 guruş
Dana	15 guruş

(30) Mudurnu Şr. Sc. 1470 Vr. 15/a-32/b

(31) Mustafa Öztürk, Güney-Doğu Anadolu'da Fiyatlar, V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi, Tebliğler, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul 21-25 Ağustos 1989. T.T.K. Ankara-1990, Syf. 103.

(32) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 44 Vr. 12/b.

(33) Mudurnu Şr. Sc. D. 1470 B.5 Vr. 3/a

(34) Mudurnu Şr. Sc. D. 1470 B.6 Vr. 3/b

Manda (1 çift)	680 guruş
Karasığır öküzü (1 çift)	250 guruş
Kısrak	225 guruş
Tay (2 yaşında)	100 guruş
Tay (1 yaşında)	75 guruş

Bir başka tereke defterinde ise, bazı kumaşların fiyatlarının tespiti de aşağıda görüldüğü gibidir⁽³⁵⁾.

Endaze amerikan bezi	3.5 guruş
Endaze şifon bezi	6 guruşa 30 para

Fiyatlardaki bu artışların insanları sıkıntıya sokup, bazı şikayetlere sebep olması normaldi. Ancak beldenin konumu gereği sıkca devlet ricaline ev sahipliği yapması ve konukların ağırlanması ile ilgili masrafların salyane defterleri düzenlenerek halka salınması da yine şikayet konusu oluyordu. İncelediğimiz dönemin Mudurnusunda da hemen her yıl artan oranlara göre bu defterler düzenlenerek halka tevzi'at yapılmıştır. Kaza halkından, kazanın giderleri için toplanan masrafların ağırlıklı bir bölümünü, Mudurnu'da konaklayan devlet ricali ve maiyetinin masrafları oluşturmaktadır. 1233/1817-1818 tarihinde kadiya yazılan bir buyurulduda; kazada misafir kalan zevatın masrafları, voyvoda, vücuh-u ahali, âyân ve muhtar-ı belde tarafından karşılanması gerekirken, değişik adlar altında halka ödettilerinden bahisle, bunun önüne geçilmesi istenmektedir⁽³⁶⁾. İstenilen bir başka husus da, halka yapılan salmaların,⁽³⁷⁾ halkı rahatsız etmeyecek şekilde ayarlanmasıydı.

Salyane defterlerinden çıkan sonuca göre bütün masraflar, mahalle ve köylere salınmaktadır. Örneğin Diyarbakır Valisi Ebubekir Paşa ile kazada beytüted (misafir) kalanların masrafı 4405,5 guruştur. Ebubekir Paşa'nın konaklarının bazıları için 2 guruş, bazıları için ise 100 para üzerinden hesap edilmiş olup, salyane defterinde gösterilmiştir⁽³⁸⁾. Bu 4405,5 guruş ruż-i kasım tevzi'nden sonra yapılan masrafın bir bölümüdür. Diyarbakır Valisinin kaç konağı (misafiri) olduğu belgelerde yer almamıştır. Bozok sancağı Valisi Mehmed Nurullah Paşa ise kazada 98 kişilik maiyeti ile birlikte kalmış⁽³⁹⁾ ve bunun için 5380 guruşluk tevzi'at yapılmıştır⁽⁴⁰⁾. Bolu Mutasarrıflarından olan Abbas Paşa'nın adamlarından Kasım Efendi'nin 5 gecelik masrafı da 180 guruştur. Bu durumda 1 gecelik masraf-hayvan masrafı da dahil- 36 guruş civarındadır⁽⁴¹⁾. Yine 1232/1816-

(35) Bolu Şr. Sc. D. 872 Syf. 3

(36) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 101 Vr. 29/a

(37) Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 B. 79 Vr. 23/b

(38) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 50 Vr. 14/a

(39) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 56 Vr. 15/a

(40) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B.30 Vr. 9/a

(41) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 25 Vr. 8/b

1817 yılında Niğde Valisi Şerif Mehmed Paşa'nın mutad giderleriyle birlikte bir gecelik misafirligi kazaya, 9363,5 guruşa mal olmuştur⁽⁴²⁾. Paşanın konak sayısı 170 kişiye ulaşmaktadır ki, bu Anadolu'ya atanan valilerin yerlerine oldukça kalabalık maiyetiyle gittikleri ve bunun da halka epey pahalıya mal olduğunu gösteriyor. Örneğin II. Mutasarrıflık Dönemi'nde uhdesine Kocaeli Sancağı da verilerek Bolu-Viranşehir Mutasarrıflığına atanan Hüseyin Paşa, her konak merkezinde bir kaç gün konaklayarak ilerliyor, arasıra bazı konaklara gönderdiği şiddet dolu emirlerle kalabalık mahiyeti için konaklar hazırlanmasını bildiriyordu. Muhteşem bir alay gösterisi yaparak Mudurnu üzerinden Bolu'ya giren Paşa'nın arkasından peşpeşe, gruplar halinde adamları, eşyaları ve etrafa korku saçan topları geliyordu. Bugün dilimize yerleşen "Paşa döküntüsü" sözü, halkın o günlerde diline pelesenk olmuştur⁽⁴³⁾. Aynı yılın ruz-i kasım tevzi'nde kazanın 6 aylık giderleri 63640 guruştur. Bu para dört rub' bir hane itibarıyla 185 haneye tevzi' ve taksim olunarak, her haneye 343,6 guruş düşmüş, ancak dağıtım yapılırken rakam yuvarlanarak 344 guruşa çıkarılmıştır⁽⁴⁴⁾.

Anadolu valilerinin yanında bazı yabancı elçilik mensuplarını da Mudurnu'da misafir kaldıkları ve bunların da iase bedellerinin halk tarafından karşılandığını görüyoruz. Örneğin 1233/1817-1818 yılında Tahran'dan gelip İstanbul'a giden İran büyükelçilik heyetinin ağırlanmasıyla ilgili tesbiti bu konuya örnektir. Tatar Abdullah Ağa aracılığıyla 9 Recep 1233/1817-1818'de gelen ve deftere kaydedilen elçilik heyeti 18 konak olup, bu heyetin her türlü iasesi kaza halkı tarafından karşılanmıştır⁽⁴⁵⁾.

Kazadan gelip geçen bir başka organize güç de askeri birliklerdir. Der-saadete 4 kıta topla ile nisif topçu ortası ve iki top tertibinin kaza hudutları içerisindeki seyrinin kaza imkanları ile yapılması ve hiçbir zahmete meydan verilmemesi Receb 1233/Temmuz 1817-1818 tarihli bir fermanla buyurulmuştur. Bu askeri birlik için 35 baş mekkare beygiri, cephanenin taşınması için 24 çift araba, 18 çift camız (manda) öküzü, 45 okka nan-ı aziz (ekmek), 24 okka lâhm-ı ganen (koyun eti), 2,5 okka revgân-ı sade (tereyağı) ve 10 okka piriç tahsis edilmiştir⁽⁴⁶⁾. Askeri birliklerin seyr-ü seferi özellikle Mısır İsyamı sırasında artmış ve askeri birliklerin her türlü iasesi Mudurnu halkı tarafından karşılanmıştır⁽⁴⁷⁾. Örneğin 1830 yılında Mudurnu'da konaklayan bir askeri birliğin 2 ge-

(42) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 75 Vr. 22/a

(43) Mithat Kemal, Ayânlar Döneminde Bolu., Vr. 49, Bolu-1336.

(44) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 75 Vr. 22/a

(45) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 87 Vr. 25/b

(46) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 92 Vr. 26/a

(47) Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 B. 88 Vr. 25/b

celik masrafı 4205 guruştur. Bu giderler İmdad-ı Hazariyye adıyla halka salınırdı. İmdad-ı Hazariyye taksitleri, gelen-giden mübaşirlerin hizmet ve tayinat bedellerini, misafirlerin binek- menzil ücretleri ile benzeri giderleri ihtiva ediyordu. Ayrıca haber getiren tatarların (postacı) ücretleri, mutasarrıf veya temsilcilerinin gittikleri köylerdeki masrafları, ilan ücretleri, sekbanların (eşkıya takibine memur görevliler) aylık ve iâşe bedelleri de defterlerde yer alıyordu⁽⁴⁸⁾. Yine sefer sırasında gerekli yük ve ulaşım hayvanlarının masrafları, şehir kethüdası, nakibü'l eşraf ve serdar çavuşlarının giderleri de salyane defterlerine yazılıyordu⁽⁴⁹⁾. Masraflara her zaman karyeler (köyler) dahil edilmiyordu. Örneğin 15 Recep 1232/24 Temmuz 1816-1817 tarihinde Mudurnu'da konaklayan Bozok sancaklarının Valisi Mehmed Nurullah Paşa'nın konaklama bedeli köyler hariç tutularak kazada oturan hanelere tevzi' ve taksim olunmuştur. 14850 guruşluk bu masrafla ilgili çıkarılan salyane defterinde talep edilen miktar 37725 guruştur⁽⁵⁰⁾. Talep edilen 12875 guruşun giderleri değişik kalemlerde yapılan ve yukarıda sözü edilen masraflardır.

Kaza halkı, değişik nedenlerle yapılan şenlik ve kutlamalar içinde vergi ödemektedir. Bu durum, Tanzimat'ın ilanına kadar devam etmiş ve Tanzimat'la birlikte kaldırılmıştır. Örneğin 1 Temmuz 1840'ta Abdülmecit'in cülusunun yıldönümü dolayısıyla 3 Eylül 1940'ta Mudurnu'ya yollanan ve bütün devlet ricaline hitap eden ferman-ı âlişan'da Şehzâde Mehmet Murat'ın dünyaya geldiği açıklanıyor ve bu amaçla 7 gün 7 gece top atışı ile fişenk şenliklerinin yapılması, istekli olanların evlerinde ve bahçelerinde kandiller yakarak eğlenmeleri, ancak, halkın mesut ve mutlu olması için halktan para alınmaması isteniyordu⁽⁵¹⁾.

Salyane defterlerindeki masraflar beldenin "temşiyet-i umuru"na memur olan bütün eşraf, âyân, ahali, reaya ve vükelâ birlikte karar alırlardı. Kadı huzurunda toplanan meclis-i şer' de kethüda beyi, esnaf kethüdaları, âyân ve mütesellimin katılımıyla masraflar incelenir ve bir nüshası da İstanbul'a gönderilirdi⁽⁵²⁾. Esnaf ve şehir kethüdaları da yaptıkları masrafları bu defterlere ayrıca ekliyorlardı. Bu defterlere eklenen bir başka gider de "Paşa Sarrafı" diye anılan Ermeni sarraflardan ihtiyaç duyuldukça alınan borçlardır. Genelde mutasarrıflar tarafından himaye edilen bu sarraflar tevzi' defterlerinin tanzimi sırasında meclislere son derece karışık, hatta içinden çıkılmaz hesaplar vererek zengin olurlardı. Sarraflara

(48) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 26 Vr. 8/b

(49) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 56 Vr. 15/a

(50) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 57 Vr. 16/b

(51) Mudurnu Şr. Sc. D. 1470 Vr. 3-9

(52) Özkaya, XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı Syf. 211

aşırı borçlanan voyvodalar bazen kurtuluşu bu sarrafları ortadan kaldırmakta bulurlar ve böylece gayr-ı meşru da olsa borçlardan kurtulmaya çalışırlardı⁽⁵³⁾. Mudurnu'da da incelediğimiz dönemde sarraflık görevini ifa eden kişi Babuk'tur⁽⁵⁴⁾. Babuk'a 1230/1814-1815 senesi ruz-i hızırından havale olunan miktar 10.000 guruştur. Sarraf Sağım, Voyvoda Ahmet Bey'e 1222 ve 1223 yılları (1807-1808/1808-1809) için 263 bin guruş vermiş ve bunu geri alamayınca saraya başvurmuştur. Mudurnu kadısına gelen bir fermana durum tetkiki ve gereğinin yapılması istenmektedir⁽⁵⁵⁾. Bu konu birçok yazışmalara neden olmuş ve 11 Rebiyü'l-evvel 1234/21 Mart 1818-1819 yılında Bolu mahkemesinden gelen pusulada bu meblağın ödenmesinden Mudurnu'nun payına 2408 guruş düştüğü bildirilmiştir. Ancak bu miktar da af edilmiş ve sadece 200 guruş mübaşiriye bedeli alınmıştır⁽⁵⁶⁾. Bu defterlerde dikkat çeken bir başka özellik de, kaza âyânlarının "bakaya" olarak sürekli borç devretmeleridir. Örneğin âyân Ahmet Selim Bey, döneminden "Vire bakaya gelen" 22.101,5 guruşu alacak olarak Mudurnu salyane defterlerinde göstermiştir⁽⁵⁷⁾.

Devlet, bakaya kalan alacaklarını takip etmektен vazgeçmiyor. Örneğin 1234/1818-1819 yılında Mudurnu nâibi ve nazır ağaya gelen buyuruldu da 1229/1813-1814 ve 1230/1814-1815 yılları Salyane defterlerinde talep edilip de tahsili gerçekleştirilmeyen sürekli bakaya kalan paranın tahsili istenmektedir⁽⁵⁸⁾. 43646 guruş olan ve bakaya kalar paranın yıllara göre dağılımı şöyledir; 1229 ruz-i hızır tevzi'nden 17485 guruş, 1229 ruz-i kasım tevzi'nden 9524 guruş ve 1230 ruz-i hızır tevzi'nden 16937 guruş olmak üzere, toplam 43.946 guruştur. Bunlardan ilk ikisi Abbas Paşa'nın, üçüncüsü de Lütfullah Paşa'nın miri için taleplerinden arta kalan tutarlardır. Ayrıca Âyân Ahmed Bey'in yedinde kalan 304 guruş da bu dönemden bakayadır ve hesaplarda devrederek gelmektedir⁽⁵⁹⁾. Merkezin böyle söylemesine rağmen Mudurnu Kazası'nın kayıtlarından 5943 guruşu âyân-ı sabık Ahmed Bey'in üzerinde olmak üzere olmak üzere 11.105 guruş bakaya görülmektedir. Kadının merkeze gönderdiği şikayetenameden anladığımız göre kaza halkının üzerinde görülen meblağlar aslında Abbas Paşa'ya gönderilmiştir⁽⁶⁰⁾. Fakat mütesellimlerin üç-dört ay süren görevlerinden dolayı hesaplarda kargaşa doğmuş ve ödentiler yerlerine ulaşmamıştır. "...gerçekte halkın ödeme gücü yoktur. Hala tahsil için gelen mübaşirlere ödediğimiz "Hizmet-i Mübaşeriye" miktarını fu-

(53) Kemal, a.g.e., Vr. 46.

(54) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 13 Vr. 42/a

(55) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 139 Vr. 42/a

(56) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 147 Vr. 42-6

(57) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 11 Vr. 2/a

(58) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 40 Vr. 11/a

(59) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 139 Vr. 40/a

(60) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 60 Vr. 17/b

karamız zorlukla ödemekte, bu bile sıkıntı ve sızlanmalara sebep olmaktadır..." Mudurnu Kadı Nâibi es-Seyyit Hacı imzasıyla gönderilen ve Mudurnu halkının duygularına da tercüman olan bu şikayetnamede ayrıca, Âyân Müteveffa Ahmet 'Bey'in temessükünün de hâlâ Muş Valisi es-Seyyit Ali Rıza Paşa'nın himmeti ile affedilmesi dileğinde bulunulmuş ve şikayetname... "*arzu hâl hulasa siz devletlu, merhametlu efendimiz sultanımızdan müsade-i aliye'miz bizi bu sıkıntılardan kurtarmanızdı...*" diye tamamlanmıştır⁽⁶¹⁾. Ancak, sıkıntılar bitmemiş, tevzi' edilen vergilerin toplanmasındaki aksaklıklar incelediğimiz dönem boyunca hep olmuştur. Örneğin 1248/1832-1833 yılının ruz-i kasım taksitinden ödenmeyen miktar 59.700 guruştur⁽⁶²⁾. Devletin bu alacağını tahsili için de yine birçok yazışma yapılmıştır.

Mudurnu'dan çok sık devlet ricali geçer ve geçen devlet ricali ihtiyaç duyacağı işeyi önceden bildirerek tedarikinin ona göre yapılmasını isterdi. Örneğin Ankara ve Kangırı (Çankırı) Sancakları mutasarrıflığına atanan mutasarrıfın Mudurnu Kadısı'na gönderdiği istek listesinde yer alan işe ve tutarları şöyledir⁽⁶³⁾;

İstenilen İşenin

Adı	Miktarı/Tutarı
Şair (arpa).	1000 buğm
Pirinç	250 kıyye
Revgan-ı sade	200 "
Nan-ı aziz	800 "
Lahm-ı ganem	250 "
Kahve	15 "

Kazanın zaman içerisinde -özellikle savaş yıllarında- masrafları da hada artmıştır. Örneğin 1247/1831-1832 yılında Yunan İsyanı'na bağlı olarak ortaya çıkan Mısır İsyanı dolayısıyla Mudurnu'nun ruz-i kasım'dan, ruz-i hızır'a gelinceye kadar salyane defterinde yer alan altı aylık masrafı 32988 guruş olarak açıklamıştır⁽⁶⁴⁾.

Salyane defterlerine işlenen ve Mudurnu kaza halkından toplanan masraflar arasında yukarıda işaret edilen valilerin yol, konak ve asker masraflarına karşılık ilave olarak; halk sarayın mutfak ihtiyacının karşılanması için salınan tavuk bedelini de ödemiş, haliyle bunlar da bazı sıkıntılara sebep olmuştur. Özellikle kaza halkının tavuk ve piliç verme konusundaki şikayetleri ve sızlanmaları sürekli olmuştur. Mudurnu'dan

(61) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 141 Vr. 40/a'

(62) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 142 Vr. 44/a

(63) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 180 Vr. 52/a

(64) Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 B. 108 Vr. 31/a-32/b

tavuk ve piliç talep edilen ferman da özette her nüzulhanesinden 600'er akçe bedel-i nüzul malı toplanarak tavukçubaşı'na teslim ettirilmesi; ayrıca mübaşirin maişeti için her nüzulhanesinden 30'ar akça, miri için de 100 akçesinden bir esedî guruş tahsil ettirilmesi Mudurnu kadısından istenmişti⁽⁶⁵⁾.

Kaza halkının tavuk ve piliç verme konusundaki istekleri yerine getirmede sıkıntılar yaratmış olacak ki, bu durum kaza ile merkez arasında değişik yazışmalara sebep olmuş ve sonuçta Mudurnu halkı 7700 tavuk ve 2500 piliçin her kanadı için 20 para ödemeye mecbur bırakılmıştır. Bu sırada piyasada tavuğun serbest piyasadaki fiyatı 60-70 para ve devletin verdiği rayiç ise görüldüğü gibi 20 paradır⁽⁶⁶⁾. İki yıl sonra devletin verdiği rayiç 20 paradan 25 paraya çıkmış, ancak bu rakam da halkı memnun etmemiştir⁽⁶⁷⁾. Mudurnu'nun avâzır mukabili verdiği tavuk ve piliç miktarı, hâne sayısında azalma olmasına rağmen, yukarıda tesbit edilen kıstaslara göre devam etmiştir. Örneğin 1246/1830 tarihinde, 1247/1831-1832 tarihine mahsuben talep edilen miktar; 7700 tavuk ile 2500 kanat piliçtir. Müteferrik masraf ve vergileriyle birlikte Mudurnulunun cebinden çıkan para 7817 guruştur⁽⁶⁸⁾.

Mudurnu'nun, bağlı bulunduğu Bolu Sancağı ile birlikte İstanbul'un iâşe ihtiyacını gidermede her zaman ağırlıklı bir yeri olmuştur. Özellikle buğday ve arpa açısından durum böyledir. Periyodik olarak mübayaa olunan arpa ve buğdayın Bartın, Benderekli (Ereğli) ve Akçaşehir (Akçakoca) iskelelerinden ihracı yapılırdı. Örneğin 1686 yılında sefer öncesi Bolu Sancağı kazalarından kilesi 30 akçeden 50.000 kile arpa, kilesi 50 akçeden 10.000 kile un ve kilesi 40 akçeden 10.000 kile buğday satın alınması talep edilmiş. Yine 1675'de Ereğli iskelesinden gönderilen 66.500 kile arpanın 12.000 kilesini Bolu, 11.000 kilesini Mudurnu, 7.000 kilesini de Ereğli Kazası temin etmiştir. Diğer kazaların bu talebin karşılanmasına katkıları 1-2 bin kile arasındadır⁽⁶⁹⁾. Uzak sancaklara arpa, buğday ve diğer erzakların nakledilmesi yasaktır. 1820 yılında Bolu Sancağı'na yakın sancakların kazalarında kıtlık olduğunda bu yasaklar kaldırılmıştır⁽⁷⁰⁾. Ancak, kazalardan uzak sancaklara zahire götürülenlerin, yüklerini yolda dökmeleri veya kaçakçılara satmaları üzerine, tedbir alınması için ikinci bir emir gelmiş ve pahalılığın önüne geçilmesi için gerekli tedbirle-

(65) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 31 Vr. 9/b

(66) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 153 Vr. 46/a

(67) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 301 Vr. 86/b

(68) Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 B. 54 Vr. 16/b

(69) Yücel, Özkaya, XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Bolu, -İkinci- Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, 1-3 Haziran; Syf. 120.

(70) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 192 Vr. 54/a

(71) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 195 Vr. 54/b

rin ivedilikle alınması istenmiştir⁽⁷¹⁾. Bu arada yabancıların yüksek değerler vererek aldıkları zahireyi yurt dışına kaçırmaları, fiyatları yükseltmekte ve bunun önüne geçilmesi için kaçakçıların yakalanarak, cezalandırılmalarının temini için Mudurnu kadısına bir ferman gönderilmektedir⁽⁷²⁾. 1232/1816-1817 yıllarında Bolu Sancağı'ndan talep edilen buğday, İstanbul kilesi olarak 70.000 kiledir. Bu miktar 19 kazaya tevzi' ve taksim edildikten sonra Mudurnu Kazası'nın payına 5620 kile düşmüştür. Kilesine 3,5 guruş fiyat biçilen bu buğdayın temininde, liva ile birlikte Mudurnu Kazası zorlanmış ve bu miktarı temin edemeyeceğini ifade etmiş olacak ki; 1233 Muharrem ayının 23. günü (2 Ocak 1817-1818) Bolu Mütessilimi Süleyman Ağa'dan, Mudurnu Kadısı'na yazılan bir tezkirede istenilen buğday miktarından "bir habbe bile tenzil olunamayacağı", hatta havaların şu iyi günlerinde semt iskelelerine buğdayın bir an önce indirilmesi bildirilmiştir⁽⁷³⁾. İstanbul'un ısrarlı isteklerine liva ile birlikte kazaları da olumlu cevap verememiş olacak ki, bir müddet sonra 70 bin kile buğdayın 30 bin kilesi affedilmiştir. Bu arada Mudurnu'nun payına düşen 5620 İstanbul kilesi de* 2810 kileye düşürülmüştür⁽⁷⁴⁾. Bolu Hakimi Mehmed Hamit; Hazreti Cihandari buyurulan 70 bin kilenin 35 kilesi halkın fukaralığı dikkat alınarak der-saadetçe affolunmuştur, şeklindeki bilgiyi de Mudurnu Kadısı'na yazdığı buyuruldukda ayrıca bildirmiştir⁽⁷⁵⁾. Kanaatimize merkezin 1 İstanbul kilesine biçtiği 3,5 guruşluk fiyat, piyasa değerlerinin altındadır. Bu durumda üretici malını devlete satma yerine, bilinen yol ve yöntemlerle tüccara satmayı yeğlemekte ve bu durum kaçakçılığa sebep olmaktadır. Uzun süren yazışmalar sonunda istenilen 5620 kile buğdayın kazada mevcut ve muteber 185 hâneye, hâne başına 27'şer kile olarak, tevzi' ve taksim edilmiştir. Bu ve benzeri istekler hep devam etmiştir. Örneğin 1831-1832 yılında Bolu Sancağından yine 80 kile buğday talep edilmiştir⁽⁷⁶⁾.

Mudurnu bitki örtüsünün hakim motifinin orman olduğunu daha önce belirtmiştik. Günümüzde olduğu gibi geçmişte de ormanın bölge insanının sosyo-ekonomik yapısına yüksek düzeyde katkısı olmuştur. Her şeyden önce köy, kasaba ve yaylalarda her neviden barınağın hammadde-si -eşiğinden örtüsüne- orman ürünüdür. Ayrıca gemi inşaatında kereste kullanıldığı sürece ormanın önemi ortadadır. İstanbul dışında orman açısından zengin ve kıyıya ulaşma şansı olan bölgelerden devletin de kereste talebi hep olmuştur. Durum böyle olunca Bolu Sancağın iskelelerinde donanmanın ihtiyacı olan kalyon ve kadirga yapımı sürekli gündemde kal-

(72) Mudurnu Şr. Sc. D. 1470 Vr. 45/a

(73) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 78 Vr. 23/a

* Bir İstanbul kilesi 30-32 kg. gelmektedir.

(74) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 115 Vr. 34/b

(75) Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 B. 114 Vr. 34 1/a

(76) Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 B. 95 Vr. 27/a

muş; bu iş için ihtiyaç duyulan değişik cinsten kereste de Bolu ve kazalarından temin edilmiştir.

İskelelerde yaptırılacak gemiler için yeterli miktarda kereste mirice takdir edilip kıymetini gösteren bir liman defteri hazırlanır ve mübaşire verilir. Mübaşir, Osmanlı Devlet terminolojisinde, kendisine geçici görev verilen devlet memuru için kullanılan bir ünvanıdır. Defteri ilgili kadınlara götürür ve kerestenin kesimi, nakli ve gemilerin inşasına nezaret ederdi. Kereste bedellerinin ödemeleri herhangi bir suistimale fırsat vermemek için, kadının huzurunda yapılır ve keresteler de belirlenen yerlerden kesilirdi. Ancak, kadınlara bir yolunu bulup menfaat sağlamalarında her zaman mümkün idi. Bu işte, keresteler çoğu kez kalitesiz, deyip fiyat kırılarak yapılırdı⁽⁷⁷⁾. Sarayın, dolayısıyla "donanma-ı amire'nin kereste ihtiyacına cevap veren bölgelerden biri de Mudurnu'dur. Sözgelşi Benderekli (Ereğli) bölgesinde yapılması uygun görülen bir fırkateynin ihtiyacı olan kereste tedarikinin bir bölümünü Mudurnu Kazası karşılamıştır. Adı geçen geminin inşasında kullanılmak üzere istenilen kerestenin nevi, miktarı ve fiyatı şöyledir⁽⁷⁸⁾;

Cinsi	Miktarı/adet	Fiyatı	Tutarı
Çifte döşek	15	50	750
Felenk-i Gürgen	141	35	4935
Çubuk Çam	50	80	4000
Lala Kebir Çam	100	85	8500
Koşuş Çam	54	80	4320
Toplam	360		22505 guruş

Benderekli/Ereğli İşlekesi'nde yapımına başlanan fırkateynin tamamlanamaması, yeni kereste ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu defa istenilen kerestenin nevi sadece felenk gürgen ve miktarı da 600 adettir.

Bolu ve Viranşehir Sancakları Kazalarına tevzi' ve taksin olunan bu ihtiyacın karşılanmasında bu defa farklı bir yöntem uygulanmış; nakliyenin zorluklarını ortadan kaldırmak için, kerestenin temini sahile yakın kazalardan, bedelleri de iç bölgelerden talep edilmiştir. Tanesine 30 guruş fiyat biçilen bu felenk gürgenler için Mudurnu Kazası'nın payına 1596 guruş isabet etmiştir⁽⁷⁹⁾.

Belgelerdeki kayıtlara göre, Tersane-i Amire'nin ihtiyacı olan kereste talebi devamlılık arz etmiş Akçakoca, Benderekli ve Bartın İskelelerinin

(77) Halil Sahillioğlu, Bolu Sancağı İskelesinde Kalyon, ve Kadırğa ve İnşa Ettirilmesi, Çele Dergisi, S. 37, Ankara-1966, Syf. 24.

(78) Mudurnu Şr. Sc, D. 1468 B. 65 Vr. 18/b

(79) Mudurnu Şr. Sc, D. 1468 B. 142 Vr. 40/b

(80) Bolu Şr. Sc, D. 871 Vr. 17

de sürekli olarak gemi inşa edilmiştir. Bunlardan ikisi de Mecidiye ve Selimiye'dir. Bu gemilerden Mecidiye kolyon, Selimiye ise, üç ambarlı bir yük gemisidir⁽⁸⁰⁾. Bu kereste ihtiyacının tevzi' ve taksiminde de Mudurnu İlçesi'nin rolü yine ön plandadır. sözgelisi, 1256/1841-1842 tarihli bir buyuruldudan anladığımıza göre, merkez kaza Bolu'nun değişik cins ve ebatta 510 kıt'â kereste teminine karşılık; Mudurnu'nun katkısı 640 adettir. Diğer kazaların adı geçen ihtiyaca katkıları ise aşağıda gösterildiği gibidir⁽⁸¹⁾;

Kaza-i Pavli	186
Kaza-i Gerede	400
Kaza-i Düzce	147
Kaza-i Akçaşehir	104
Nahiye-i Yığılca	35
Nahiye-i Sazak	96
Nahiye-i Gökçesu	68
Kaza-i Alaplı	191
Kaza-i Kıbrıs (cık)	189
Kaza-i Çağa	104
Kaza-i Dodurga	160
Kaza-i Üskübü	152

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Bendrekli (Ereğli), Akçaşehir (Akçakoca) ve Bartın İskelelerindeki gemi yapımlarına Mudurnu'nun katkısı artarak devam etmiştir. Örneğin 1247/1831-1832 senesinde Akçakoca Limanı'nda yapımı süren fırkateynin yapımına, 384 adet⁽⁸²⁾, aynı yıl Bartın İskelesinde yapımı süren fırkateyn için 391 adet⁽⁸³⁾, yine Akçakoca Âyânı M. Ali Bey'in talebi üzerine 386 adet değişik cinsten kereste yollanmış⁽⁸⁴⁾. Gemilerin zamanında bitirilebilmesi için bazen katkılar nakit olarak gerçekleşiyordu. Bu arada Akçakoca İskelesi'nde bitirilmeye çalışılan fırkateyn için, çok acil kaydıyla istenilen 65 guruş, işlerin ne denli sıkıntı içinde yürüdüğünü göstermesi bakımından ilginçtir⁽⁸⁵⁾.

Sonuç olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükselme döneminde orta ölçekli bir belde görünümünde bulunan, ticaret yolları üzerinde de olması nedeniyle ayrıcalıklı bir yere sahip olan Mudurnu, bu avantajını XVIII. yüzyıldan sonra kaybetmeğe başlamıştır. Bunda imparatorluğun içine düştüğü sıkıntıların etken olması bir yana Kayseri-

(81) Bolu Şr. Sc. D. 871 Vr. 12

(82) Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 B. 61 Vr. 17/b

(83) Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 B. 63 Vr. 18/a

(84) Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 B. 80 Vr. 23/b

(85) Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 B. 82 Vr. 24/a

İstanbul yolunun Bolu Dağı'ndan Düzce üzerine kayması da önemli bir etken olmuştur. II. Mahmud Dönemi'nin sınırları içerisinde ele alıp incelediğimiz Mudurnu'da fiyatlar sürekli yükselmiş, bu da beraberinde sosyo-ekonomik dengelerin sarsılmasına, dolayısıyla halkın değişik şikayetlerine sebep olmuştur. Bu durum altın fiyatlarında ve hemen her türlü iaşede böyle olmuştur. Hububat fiyatları için de durum böyledir. Örneğin 30 yıllık süreç içerisinde buğday fiyatlarındaki artış %600'e çıkmıştır. Genelde Bolu Sancağından merkez için her yıl 70 İstanbul kilesi talep edilmekte ve bazı sızlanmalara sebep olsa da bunun 5620 kilesi periyodik olarak Mudurnu tarafından karşılanmaktadır. Sızlanmalar bazen işe yaramakta, talebin yarısı affa uğramaktadır. Kazadan geçen devlet ricalinin, askeri birliklerin masrafları da oldukça yüksek rakamlara ulaşmış ve masraflar düzenlenen salyane defterleriyle halka salınmıştır. Konumu gereği Mudurnu Bolu Livâsı'nın iskelelerinde inşa edilen gemilerin ihtiyacı olan kereste temininde Merkez İlçeden sonra her zaman ön planda olmuştur. Ne varki, bütün bunlar halkın şikayet ve sızlanmalarına sebep olmuş, en büyük sıkıntı da saray mutfağının ihtiyacı olan tavuk ve pilicin temin edilmesi konusunda meydana çıkmıştır. Kıbrıscık ve Seben'inde içinde bulunduğu coğrafi kesimden sarayın talep ettiği tavuk miktarı 7700, piliç ise 2500'dür. Bugün sadece Mudurnu ilçesinde 1994 itibariyle 30 Milyon tavuğun istihsal edildiği düşünülürse, bölgenin cumhuriyetle birlikte geldiği nokta düşünmeye değerdir.